

Матішак Ю.І.

АНАЛІЗ СКЛАДОВИХ РОЗВИТКУ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

У статті виділено та проаналізовано складові розвитку молокопереробних підприємств України. В ході аналізу досліджено стан підприємств молочної галузі в Україні, виділено позитивні та негативні тенденції розвитку, що відбуваються у даній сфері, окреслено перспективи розвитку молочної галузі та шляхи покращення стану галузі. В процесі дослідження було застосовано методи аналізу, синтезу, логічного узагальнення, причинно-наслідкового зв'язку, групування.

Ключові слова: розвиток; підприємництво; молочна галузь промисловості; складові розвитку; конкурентоспроможність; перспективи розвитку.

Постановка проблеми. Молочна галузь – складова харчової промисловості, яка об'єднує підприємства з виробництва молока та інших молочних продуктів. Вона займає важливе місце в економіці держави та забезпеченні населення продуктами харчування. Функціонування та розвиток молокопереробних підприємств залежить від багатьох факторів та складових, найважливішими з яких є їх фінансовий стан, технологічні умови виробництва, інноваційна активність, кадровий потенціал, ринкова інфраструктура тощо. Аналіз цих складових допоможе визначити сучасний стан та подальші перспективи розвитку молокопереробних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань функціонування й особливостей розвитку молочної галузі займалися такі науковці, як: Н. С. Белінська, В. М. Бондаренко, С. В. Васильчак, П. І. Гайдуцький, Т. Г. Дудар, Т. Л. Мостенська, М. Г. Павличенко, В. О. Рибінцев, П. Т. Саблук, Р. А. Фатхутдінов, О. М. Шпичак та інші [1;2;3]. Зокрема детально розглядаються стан і тенденції розвитку молочної промисловості. Проте питання аналізу складових розвитку молокопереробних підприємств недостатньо досліджені в науковій літературі, що й спонукало нас до їх більш глибокого розгляду.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є виокремлення та аналіз складових розвитку підприємств молочної промисловості України, що дасть змогу виявити проблеми і перспективи їх розвитку для забезпечення конкурентоспроможності. Об'єктом дослідження виступають результати діяльності молокопереробних підприємств України, предметом дослідження – процес виділення та оцінки

складових, що забезпечують розвиток підприємств.

Опис основного матеріалу дослідження. Криза української економіки, що торкнулася всіх галузей народного господарства, не минула і молочну промисловість. Серед основних проблем молочної галузі можна назвати такі: скрочення поголів'я скота; низький рівень технологічного оснащення молокозаводів, застаріле обладнання; нерозвиненість ринкової інфраструктури; невисокий рівень забезпеченості сировиною та завантаженості потужностей; невисока якість кінцевої продукції підприємств молочної промисловості; обмеженість можливості широкої диференціації асортименту через низьку якість сировини; зниження попиту на продукти переробки в зв'язку із низькою купівельною спроможністю населення; високий рівень конкуренції з боку потужних підприємств, оснащених сучасним обладнанням і технологіями [4].

Внаслідок перелічених проблем за даними Держкомстату виробництво молока в Україні зменшилось більш ніж у 2,2 рази за роки незалежності та у 2014 році складало лише 11132,8 тис. т, у 1990 р. цей показник становив 24508,3 тис. т. Зменшення обсягів виробництва молока-сировини спричинює посилення конкуренції серед молокопереробних підприємств на ринку молочної сировини та зростання закупівельної ціни молока. Варто зазначити, що нинішні обсяги виробництва молока не забезпечують продуктової безпеки країни [5, с.30].

В таких умовах актуальним залишається забезпечення розвитку молокопереробних підприємств. Розвиток підприємства є складним багатоаспектним поняттям, що, на нашу думку, залежить від наступних складових: фінансово-економічної, техніко-технологічної, інноваційно-інвестиційної, кадрової, маркетингової, соціальної, екологічної тощо. Дослідження впливу цих складових на розвиток підприємства дасть змогу виявити не тільки потенціал підприємства, а й

підвищити його конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Для аналізу нами було обрано 15 підприємств молочної галузі промисловості України за ознакою розміру виробництва:

1. ПАТ "Комбінат Придніпровський".
2. ПАТ "Первомайський молочноконсервний комбінат".
3. ПАТ "Вінницький молочний завод "Рошен".
4. ПАТ "Житомирський маслозавод".
5. ПАТ "Тернопільський молокозавод".
6. ПАТ "Заріченський молокозавод".
7. ПАТ "Вімм-Білль-Данн Україна".
8. ПАТ "Криворізький міськмолкозавод №1".
9. ТОВ "Виробниче об'єднання "Моліс".
10. ПАТ "Обухівський молочний завод".
11. ПАТ "Кременчуцький міськмолко-завод".
12. ПАТ "Пирятинський сирзавод".

13. ПАТ "Баштанський сирзавод"

14. ПАТ "Чернігівський молокозавод".

15. ПАТ "Куп'янський молочноконсервний комбінат".

Для дослідження впливу складових на розвиток підприємств молочної промисловості України нами було обрано показники, що, на нашу думку, найбільш комплексно характеризують кожну зі складових. Так, проаналізувавши фінансово-економічну складову розвитку підприємств молочної галузі промисловості України, можна зробити висновок, що дана складова потребує пильної уваги.

Запорукою стійкого розвитку молочної галузі є ефективність виробництва молока. Майже 30% підприємств за результатами 2015 року є збитковими (таблиця 1). Решта – характеризуються незначною ефективністю діяльності, низьким рівнем рентабельності та прибутковості.

Таблиця 1

Аналіз показників фінансово-економічної складової підприємств молочної промисловості України за 2014-2015рр.*

Показник	Рентабельність продукції, %			Коефіцієнт покриття			Співвідношення ДЗ і КЗ			Коефіцієнт автономії			Коефіцієнт покриття боргів		
	Номер підприємства	2014 рік	2015 рік	Темп приросту, %	2014 рік	2015 рік	Темп приросту, %	2014 рік	2015 рік	Темп приросту, %	2014 рік	2015 рік	Темп приросту, %	2014 рік	2015 рік
1.	2,7	2,07	-23,33	1,25	1,55	24,00	0,63	0,89	41,27	0,6	0,65	8,33	1,03	1,28	24,27
2.	0,18	0,19	5,56	0,89	0,94	5,62	3,74	1,28	-65,78	0,23	0,19	-17,39	0,88	0,93	5,68
3.	0,12	0	-	0,35	0,4	14,29	0,25	0,46	84,00	0,28	0,31	10,71	0,34	0,4	17,65
4.	7,9	6,17	-21,90	1,96	2,36	20,41	2,61	2,01	-22,99	0,79	0,83	5,06	1,8	2,2	22,22
5.	4	3,25	-18,75	1,7	1,85	8,82	0,75	0,83	10,67	0,45	0,47	4,44	0,75	0,94	25,33
6.	5,3	8,52	60,75	0,53	1,14	115,09	0,16	0,48	200,00	0,56	0,81	44,64	0,5	1,01	102,00
7.	12,5	1,05	-91,60	6,53	1,26	-80,70	6,52	0,48	-92,64	0,37	0,36	-2,70	1,06	1,17	10,38
8.	0	0	-	3,6	2,42	-32,78	2,07	1,13	-45,41	0,11	-0,21	-290,91	0,82	0,6	-26,83
9.	3,4	0	-	1,51	2,53	67,55	1,16	0,93	-19,83	0,39	0,4	2,56	0,92	0,99	7,61
10.	7,15	9,45	32,17	3,86	5,18	34,20	0,81	1,92	137,04	0,88	0,9	2,27	2,61	2,91	11,49
11.	15,97	13,77	-13,78	0,58	0,82	41,38	0,61	2,86	368,85	0,26	0,25	-3,85	0,37	0,69	86,49
12.	7,28	0,68	-90,66	3,84	4,06	5,73	3,05	2,89	-5,25	0,61	0,54	-11,48	1,9	1,93	1,58
13.	4,68	0	-	2,35	2,53	7,66	1,61	1,76	9,32	0,47	0,48	2,13	1,47	1,55	5,44
14.	3,81	0	-	0,39	0,32	-17,95	0,38	0,31	-18,42	0,1	0,11	10,00	0,38	0,31	-18,42
15.	3,21	2,85	-11,21	1,17	1,5	28,21	0,85	1,15	35,29	0,57	0,5	-12,28	0,94	0,96	2,13

* Складено автором за даними [7]

Попри те, що ціна молока і молочних продуктів в Україні є досить високою та постійно зростає, рентабельність виробництва

молока вкрай низька. Якщо на початку 1990-х рр. рентабельність виробництва досягала 32,2%, то у 2015 році не перевищувала показник 13,8% та у

порівнянні із 2014 роком має тенденцію до зниження [6].

Крім того, значна частка підприємств мають незадовільний рівень ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості, що може стати загрозою банкрутства у довгостроковій перспективі. Серед аналізованих підприємств майже 25% мають значення коефіцієнту покриття нижче нормативу, що свідчить про наявність великих обсягів дебіторської заборгованості, неефективне управління активами та неможливість швидко їх реалізувати для погашення зобов'язань.

Більше половини підприємств характеризуються незадовільним значенням коефіцієнту автономії та коефіцієнту покриття боргів, що свідчить про нераціональну структуру капіталу, високу частку позикових коштів, низьку гнучкість власного капіталу, що становить загрозу платоспроможності підприємств.

Важливою проблемою розвитку молочного ринку є сировинна база. На сьогоднішній день ціни на молочні продукти визначаються вартістю сировини, упаковки, енергоносіїв та транспортними витратами. Варто відзначити, що практично вся упаковка для українських молочних продуктів виготовлена або закордоном, або з імпортних матеріалів. Відповідно вартість молочних продуктів в Україні залежить від курсу іноземних валют. Виробникам також доводиться нести додаткові технологічні та організаційні витрати, щоб вивести сировину у ранг відповідної до нормативів. Наприклад, доводиться розшукувати господарства з молоком необхідної якості. Оскільки до 70% необхідної кількості сировинного молока в Україні забезпечують дрібні та підсобні господарства, транспортні витрати зростають адекватно підвищенню якості продукції [4].

Молокопереробні підприємства характеризуються високим рівнем матеріалоемності, але якість сировини залишається низькою, що не дозволяє випускати висококонкурентну продукцію. Низька якість молочної сировини в секторі приватних господарств населення впливає на її закупівельну ціну, що зумовлює вищезгадані проблеми. Тому необхідно спрямувати зусилля на підвищення якості молока шляхом придбання та використання сучасного доїльного та холодильного обладнання [8, с.174].

Дана проблема є і найбільшою перепоною, що стримує експорт української молочної продукції в країни ЄС, оскільки переважна частина сировини виробляється господарствами населення, в яких застосовується ручне доїння,

відсутні технології зі швидкого охолодження молока, що негативно позначається на його якості [9]. Тому вважаємо, що господарства населення, які займаються виробництвом молока-сировини, потребують дотацій та інвестицій з боку державного сектору.

За результатами оцінки техніко-технологічної складової лише 20% молокопереробних підприємств мають високі значення коефіцієнту придатності основних засобів (більше 70%). Низьким залишається і рівень оновлення основних засобів (таблиця 2).

Вітчизняні молокопереробні підприємства характеризуються досить низьким рівнем інноваційно-інвестиційної активності, що справляє негативний вплив на їх конкурентоспроможність. При цьому відсутній прямий зв'язок між зростанням інвестицій та інновацій, що свідчить про неінноваційне спрямування коштів, що вкладаються.

Не менш важливою умовою розвитку підприємства є наявність висококваліфікованого персоналу, що є основою конкурентних переваг сучасного підприємства, яке прагне зміцнити свої позиції на глобальних ринках. Від забезпеченості підприємства достатньою кількістю робітників необхідного рівня кваліфікації та досвіду, залежить рівень продуктивності праці, ефективність використання обладнання, своєчасність виконання робіт, і як результат, обсяг виробництва продукції, її собівартість, прибуток та інші показники. Одним із найважливіших показників, що характеризують використання кадрового потенціалу підприємства є коефіцієнт випередження (гальмування). За результатами 2015 року всі аналізовані підприємства характеризуються більш швидким темпом зростання показника продуктивності праці у порівнянні із темпом зростання заробітної плати у розрахунку на одного працівника і цей показник має тенденцію до збільшення, що є позитивним моментом.

Нарешті, перейдемо до аналізу маркетингової складової розвитку підприємства. В сучасних умовах маркетинг займає одну із основних позицій в розвитку підприємств - це пов'язано із збільшенням конкуренції на ринку товарів та послуг. Вітчизняні молокопереробні підприємства характеризуються низьким рівнем розвитку маркетингової складової, частою відсутністю відділу збуту на підприємствах, незначним рівнем витрат на рекламні заходи та просування своєї продукції, відсутністю інформації про поведінку конкурентів. Внаслідок цього знижується рівень продажів підприємства, його прибутковість та ефективність діяльності.

Таблиця 2

Аналіз показників техніко-технологічної та інноваційно-інвестиційної складових підприємств молочної промисловості України за 2014-2015рр.*

Показник	Матеріаловіддача			Фондовіддача			Коефіцієнт придатності ОЗ			Доля нових видів продукції у загальному обсязі РП		
	Номер підприємства	2014 рік	2015 рік	Темп приросту, %	2014 рік	2015 рік	Темп приросту, %	2014 рік	2015 рік	Темп приросту, %	2014 рік	2015 рік
1.	1,46	1,47	0,68	6,51	7,92	21,66	0,54	0,5	-7,41	0,12	0,11	-8,33
2.	1,59	1,55	-2,52	3,2	5,41	69,06	0,57	0,53	-7,02	0,11	0,09	-18,18
3.	1,23	1,25	1,63	2,11	2,14	1,42	0,86	0,73	-15,12	0,08	0,08	0,00
4.	1,84	1,74	-5,43	3,95	4,12	4,30	0,6	0,59	-1,67	0,06	0,09	50,00
5.	1,35	1,26	-6,67	6,06	7,5	23,76	0,64	0,55	-14,06	0,09	0,1	11,11
6.	2,21	2,28	3,17	2,52	2,75	9,13	0,2	0,19	-5,00	0,11	0,11	0,00
7.	1,67	1,55	-7,19	4,56	5,46	19,74	0,47	0,39	-17,02	0,12	0,09	-25,00
8.	1,35	1,39	2,96	9,33	14,43	54,66	0,41	0,35	-14,63	0,1	0,07	-30,00
9.	1,29	1,22	-5,43	6,04	6,12	1,32	0,56	0,52	-7,14	0,12	0,1	-16,67
10.	1,32	1,46	10,61	5,58	7,77	39,25	0,53	0,48	-9,43	0,13	0,13	0,00
11.	1,48	1,46	-1,35	3,15	3,73	18,41	0,84	0,81	-3,57	0,13	0,09	-30,77
12.	1,47	1,34	-8,84	10,09	15,07	49,36	0,33	0,3	-9,09	0,14	0,09	-35,71
13.	1,33	1,61	21,05	9,8	9,53	-2,76	0,44	0,36	-18,18	0,1	0,08	-20,00
14.	1,84	1,3	-29,35	4,58	3,75	-18,12	0,22	0,86	290,91	0,08	0,08	0,00
15.	1,16	1,25	7,76	8,84	7,37	-16,63	0,44	0,5	13,64	0,12	0,1	-16,67

* Складено автором за даними [7]

Таким чином, виробництво молока в Україні можна і необхідно зробити прибутковим та конкурентоспроможним видом агробізнесу. Але цей процес вимагає багато часу та зусиль і потребує значних інвестиційних витрат. Насамперед, необхідно вкласти кошти в реконструкцію приміщень ферм та якісне покращення породного складу молочного стада. Інвестування потребують і доїльні системи та обладнання, яке допоможе модернізувати й оновити годівлю тварин.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, для збереження конкурентоспроможності та створення умов постійного розвитку молокопереробним підприємствам необхідно вживати заходів щодо зниження собівартості продукції та покращення її якості, скорочення рівня витрат обігу, оптимізації структури капіталу, раціонального розміщення власних коштів, зниження долі залученого капіталу, оптимального управління дебіторською

заборгованістю. Потребує уваги оновлення матеріально-технічної бази, заміна старого обладнання більш новим та продуктивним, застосування більш нових технологій, що підвищить ефективність використання основних фондів та матеріалів. Необхідно докладати зусиль щодо розробки і реалізації ефективної маркетингової політики, з урахуванням ринкової ситуації, що сприятиме вирішенню проблем збуту та забезпеченню стійких ринкових позицій підприємств. А також даним підприємствам необхідно ставати на шлях інноваційного розвитку, що дасть змогу створити міцний фундамент їх конкурентоспроможності, розвитку та процвітання не тільки на внутрішньому, але й на зовнішньому ринках. Проведений аналіз складових розвитку молокопереробних підприємств може виступати основою для подальшого дослідження шляхів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко В. М. Розвиток ефективного виробництва молока та його промислової переробки в Україні / В. М. Бондаренко // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 61–64.
2. Васильчак С. В. Розвиток виробництва молока та ринку молочних продуктів в Карпатському регіоні України: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.03 / С.В. Васильчак; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки" УААН. — К., 2007.— 377 с.
3. Павличенко М. Г. Ринок молока в Україні та перспективи для різних категорій господарств / М. Г. Павличенко // Молочна промисловість. –2011. – № 5. – С. 18–20.
4. Антонова І. В. Розвиток молочної промисловості в Україні / І.В. Антонова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=428>
5. Згурська О. М. Стан та тенденції розвитку молочної промисловості в Україні / О. М. Згурська // Економічний часопис XXI. – 2013. - № 9-10 (2). – С. 29-32.
6. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики України [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/>
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
8. Пономаренко А. С. Молочна галузь України: проблеми та перспективи розвитку / А. С. Пономаренко // Молодий вчений. – 2015. - № 12 (27). Частина 3. – С. 169-175.
9. Маслак О. Пріоритети молочної галузі / газета «Агробізнес сьогодні» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichnyi-gektar/2468-priorytety-molochnoii-galuzi.html>

REFERENCES

1. Bondarenko V. M. (2008) "The development of efficient milk production and its industrial processing in Ukraine" [Rozvytok efektyvnogo vyrobnyctva moloka ta jogo promyslovoyi pererobky v Ukrayini], *Ekonomika APK*, No 5, pp. 61–64 [inUkrainian].
2. Vasylychak S. V. (2007) "The development of the milk and dairy market in the Carpathian region of Ukraine": Author's thesis [Rozvytok vyrobnyctva moloka ta rynku molochnyh produktiv v Karpats'komu regioni Ukrayiny] dys. ... d-ra ekon. nauk: 08.00.03, Nacz. nauk. centr "In-t agrar. ekonomiky" UAAN, Kyiv, 377 p [inUkrainian].
3. Pavlychenko M. G. (2011) "Milk market in Ukraine and prospects for the various categories of farms [Rynok moloka v Ukrayini ta perspektyvy dlya riznyh kategorij gospodarstv], *Molochna promyslovist'*, No 5, pp.18–20 [inUkrainian].
4. Antonova I. V. "The development of the dairy industry in Ukraine" [Rozvytok molochnoyi promyslovosti v Ukrayini] available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=428> [inUkrainian].
5. Zgurs`ka O. M. (2013) "State and trends of the dairy industry in Ukraine" [Stan ta tendenciyi rozvytku molochnoyi promyslovosti v Ukrayini], *Ekonomichnyj chasopys XXI*, No 9-10 (2), pp.29-32 [inUkrainian].
6. Official website of the Ministry of Agrarian Policy of Ukraine [Oficijnyj sajt Ministerstva agrarnoyi polityky Ukrayiny, available at: <http://www.minagro.gov.ua/> [inUkrainian].
7. Official website of the State Statistics Service of Ukraine [Ofitsiinyj sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy], available at: www.ukrstat.gov.ua (ukr).
8. Ponomarenko A. S. (2015) "Dairy industry of Ukraine: problems and prospects" [Molochna galuz' Ukrayiny: problemy ta perspektyvy rozvytku], *Molodyj vchenyj*, No 12 (27). Chastyna 3, pp. 169-175.
9. Maslak O. "Priorities for dairy industry" [Priorytety molochnoyi galuzi], *gazeta «Agrobiznes s`ogodni»* available at: <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichnyi-gektar/2468-priorytety-molochnoii-galuzi.html> [inUkrainian].

Одержано 15.09.2016 р.